

***Cigány* identitáskonstrukciók heterogenitása egyetemisták nyelvhasználatában**

Elméleti háttér, problémafelvetés, célok, hipotézisek:

A Budapesti Egyetemi Kollégiumi Korpusz (BEKK) létrehozásával és folyamatos bővítésével számos empirikus vizsgálat válik lehetővé, mivel a korpusz nemcsak a Budapesten élő fiatalok egymás között folytatott spontán nyelvi interakcióiból, hanem a felvett spontán társalgásokat követően rögzített szociolingvisztikai interjúkból épül fel, így sokféle – pl. társalgáselemzési és korpusznyelvészeti – elemzési szempont érvényesítését teszi lehetővé. A társalgáselemzést metodológiai kiindulópontnak tekintve kutatásunk során több típusú módszert alkalmazva vizsgálja a különböző társadalmi kategóriák – így kutatási területemnek megfelelően a *cigány* mint társadalmi kategória – konstrukcióit. Kiindulópontunk szerint e kategóriák (mint a nem, a szexualitás vagy az etnicitás) nem előre adottak, nem a makro-folyamatokból levezethető jellemzői az interakciók résztvevőinek, hanem azokat az egyének a társalgásaik során mint kategóriákat közösen hozzák létre, és ugyancsak ezeknek a társalgásoknak a során válnak a társadalmi különbségtétel tárgyává és eszközévé (vö. Brubaker 2004). A kutatócsoport tagjaként jelen előadásban az etnicitásra, pontosabban a *cigány* identitáskonstrukciók heterogenitására fókuszálok.

A szakirodalmi háttér feltérképezését követően látható (vö. Ladányi–Szelényi 2000, Kemény–Janky–Lengyel 2004), hogy a magyarországi cigánysággal kapcsolatban számos (alapvetően szociológiai vagy antropológiai bázisú) sztereotípiakutatás és attitűdvizsgálat született. Célom annak bemutatása, hogy az interjúban artikulálódó etnicitáskonstrukciók mennyiben hasonlítanak a cigányokkal kapcsolatban a rendszerváltás idején kimutatott sztereotípiákra és attitűdökre (vö. Postma 1996), valamint hogy a BEKK interjúi milyen módon kapcsolódnak a sztereotípiakutatások eredményeihez. Feltételezésem szerint a negatív sztereotípiák kevésbé artikulálódnak explicit módon az egyetemisták körében, mint az 1990-es évek elején.

Az előadás kiinduló kérdései a következők:

- (1) Milyen stratégiák mentén hozzák létre a *cigányságot* mint társadalmi kategóriát a vizsgálatban résztvevő egyetemisták?
- (2) Milyen negatív/pozitív sztereotípiatartalmakkal, belső/külső tulajdonságokkal és konnotációkkal hozzák összefüggésbe a *cigányság* kategóriáját a fiatalok?

Módszertan:

Előadásomban a BEKK csoportokban végzett interjúanyagát dolgozom fel, melyben ún. modulokat alakítottunk ki, amelyek az egyes interjúk összehasonlíthatóságát biztosítják, valamint elősegítik eltérő beszédstílusok vizsgálatát. E modulokból ezúttal az *etnicitásra/cigányságra* vonatkozó részt vizsgálom. Ezek ugyan irányított beszédhelyzetek, de az itt létrejövő diskurzusok vélhetően olyan társadalmi gyakorlatokra utalnak, amelyek meghatározzák az interjúalanyok nyelvi konstrukcióit és gondolkodásmódját. Az interjúk feldolgozása két szakaszban zajlott: elsőként kvalitatív tartalomelemzést végeztem, majd a fellelhető jelenségek összefüggéseire fókuszáltam.

Eredmények:

Az interjúelemzést elvégezve jól látható, hogy:

- (1) az egyetemisták a *cigányságot* mint társadalmi kategóriát a Polyanna-elv maximájára (vö. Leech 1983) látenszen hivatkozva hozzák létre, ám az interjúk egy pontján mégis negatív sztereotípiákkal és belső/külső tulajdonságokkal hozzák azt összefüggésbe,
- (2) s ezek az identitáskonstrukciók megegyeznek a rendszerváltás idején kimutatott sztereotípiákkal és attitűdökkel, tehát hipotézisem nem igazolódott (vö. Postma 1996).

Következtetések:

A BEKK szociolingvisztikai interjúi a bemutatott etnicitáskonstrukciók mentén rávilágítanak arra, hogy a budapesti egyetemisták társalgásaikban hogyan konstruálják meg a *cigány* kategóriáját, valamint azt is, hogy e kategória hogyan válik a társadalmi különbségtétel tárgyává egy egyetemi beszélőközösségben. A kutatás eredményei számtalan területen alkalmazhatóak a gyakorlatban, hiszen az előítéletes magatartásra vonatkozó érzékenyítés az oktatástól a munkaerőpiacon át az élet minden területén meghatározó.

Irodalom:

BRUBAKER, R. 2004. *Ethnicity without Groups*. Harvard University Press.

KEMÉNY ISTVÁN – JANKY BÉLA – LENGYEL GABRIELLA 2004. *A magyarországi cigányság 1971–2003*. Gondolat Kiadó MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet. Budapest.

LADÁNYI JÁNOS – SZELÉNYI IVÁN 2000. *Még egyszer az etnikai besorolás „objektivitásáról”*. In: HORVÁTH ÁGOTA – LANDAU EDIT – SZALAI JÚLIA szerk. *Cigánynak születni*. Aktív Társadalmi Alapítvány – Új Mandátum Könyvkiadó. Budapest. 239–241.

LEECH, G. N. 1983. *Principes of pragmatics*. London–New York: Longman.

POSTMA, K. 1996. *Changing Prejudice in Hungary. A Study of the Collapse of Socialism and its Impact on Prejudice Against Gypsies and Jews*. Rijksuniversiteit ICS Dissertation Series, Groningen.